

JEAN-NOËL ORENGO

„SUNTEȚI IUBIREA
NEFERICITĂ A
FÜHRERULUI”

Traducere din limba franceză și note de
Doru Mareș

CORINT
FICTION

Cuprins

<i>Coup de foudre (1930–1933)</i>	5
<i>Lună de miere (1933–1934)</i>	29
<i>Potrivire perfectă (1934–1939)</i>	53
<i>Progenituri (0 mie de ani)</i>	85
<i>Îndepărtarea (1940–1945)</i>	113
<i>Despărțirea (1945–1947)</i>	153
<i>Văduvul vesel (1947–1980)</i>	181
<i>A trăi cu El (1981–)</i>	223

Coup de foudre

(1930-1933)

1

Iulie 1933, München

Întâia oară când arhitectul îl vede pe Hitler, îl găsește concentrat la masa lui de lucru, curățându-și pistolul. Adolf Hitler – Führerul, călăuzitorul – împinge piesele desfăcute ale armei și îi spune lui Albert Speer – arhitectul, artistul – să pună schițele pe spațiul rămas liber. Este vorba despre proiectul privitor la primul congres al Partidului Național-Socialist, de la ascensiunea lui la putere, care urmează să aibă loc la Nürnberg în august viitor. O punere în scenă cu estradă, lumini, gradene. Pentru arhitect, e cea dintâi comandă de anvergură. Mai înainte reamenajase mai multe clădiri ale partidului și decorase apartamentul ministrului Educației și Propagandei, Joseph Goebbels. Succes răsunător care acum îi permite să conducă acest proiect foarte important. Numai că nimeni nu îndrăznește să își dea acordul. Se tot tergiversează și până la urmă e trimis la München, unde călăuzitorul locuiește pe timpul verii. E singurul care poate decide soarta muncii arhitectului.

Nicio clipă, călăuzitorul nu-și privește interlocutorul. Dar îi analizează minuțios desenele. Apoi, fără a-și ridica ochii, declară cu glas relaxat, fără o tonalitate precisă: „De acord.”

Întrevederea e încheiată și arhitectul trimis la plimbare fără o vorbă. Călăuzitorului îi e de ajuns să se întoarcă la curățarea, gresarea, ștergerea țevii, încărcătorului, trăgaciului, cocoșului, patului pistolului de nu se știe ce marcă.

2

Această scenă de început este preluată de la biografii lui Speer, care la rândul lor au aflat-o de la numitul personaj.

Unele romane se joacă cu timpul, flashbackul și anticipările fac parte din instrumentarul tehnic, așa că, de acum, trebuie comis un delict asemănător și fisurat confortul liniar al poveștii.

Albert Speer a supraviețuit războiului și, într-un anumit fel, se poate afirma că a supraviețuit chiar propriei istorii în care ar fi trebuit să dispară de mai multe ori. A făcut din asta substanța memoriilor sale, *În umbra lui Hitler*¹, publicate în 1969 și care au devenit un bestseller. Prin ele și-a regăsit o formă de respectabilitate, o relativă relaxare financiară și o imagine publică unică și destabilizatoare, singura pe care a putut-o obține vreun fost conducător nazist care și-a afișat deschis trecutul. Încă de la apariția lor în librării, au depășit cadrul genului, pentru a deveni altceva. Ofițeri SS și conducători militari și politici ai regimului și-au publicat și ei amintirile, dar, prin comparație, succesul lor nu a fost decât unul anecdotic, iar specialiștii nu au avut nicio greutate în a disocia imaginea pe care respectivii și-o atribuiau de ceea ce au fost cu adevărat.

¹ *În umbra lui Hitler (Memorii)*, de Albert Speer, 2 vol., traducere de Ion Nastasia, Șerban Nastasia, Ed. Nemira, 1997 (n. red.).

Cu Albert Speer lucrurile stau altfel. Versiunea lui despre sine s-a impus în pofida variantelor divergente ale istoricilor și anchetatorilor, în așa fel încât biografiile referitoare la el par mult prea des niște paradoxale rescrieri ale *Memoriilor* lui. Nu plagiate. Rândurile de proză se metamorfozează în linii de front, istoricul luptă împotriva textului-sursă prin documente dezvăluind minciunile și omisiunile, dar adevărul se dovedește insuficient și, până la urmă, învingătorul e Speer.

Se pare că acesta a pornit un război inedit pe teritoriul povestirii, pe care numai el l-ar fi putut purta datorită relației sale excepționale cu Hitler și a expertizei atât în artă, cât și în producție militară, două domenii în care rareori un același om se manifestă cu talent. Maestru al decorului și al armamentului, s-a adus pe sine în scenă ca martor capital, în același timp spectator și actor, avându-i în prim-plan pe Adolf Hitler și curtea lui, și în fundal – fiindcă la el este cu adevărat vorba despre un fundal cu efecte îngrozitoare –, a evocat exterminarea evreilor din Europa așa cum o cunoaștem acum, așa cum a ignorat-o în timpul desfășurării sale și așa cum a descoperit-o începând din 1945, generând o tensiune dramatică de netăgăduit și maladivă.

Scrisă la finalul anilor 1960, cu referire la evenimentul petrecut în 1933, scena primei lor întâlniri se bazează pe elemente simple, eficiente, cu puține detalii, dar frapante și hotărâtoare, ca într-un joc de șah.

Doi bărbați singuri într-o încăpere; un pistol, un destin.

De o parte puterea, de cealaltă arta.

De o parte, omul puterii – cu arma în fața sa –, de cealaltă, omul artei – cu desenele sub braț. Un cuplu tipic al culturii

europene. Ar fi putut fi Papa Iulius al II-lea și Michelangelo. Dar au fost Adolf Hitler și Albert Speer.

Între cei doi, o legătură începută printr-un raport de forțe.

3

E ceva absolut incredibil în această primă întâlnire profesională, al cărei obiect era nici mai mult, nici mai puțin decât principalul congres politic al noului regim. O viziune caricaturală, perfect conformă viziunii de după război, conturând cu brio un Führer în plină cursă a *reînarmării*.

Or, Adolf Hitler acorda cea mai mare importanță manifestărilor vizuale și sonore ale ideologiei național-socialiste. El e cel care a ales svastica drept emblemă a mișcării, o deturnare criminală, care încă mai durează, deformarea unui simbol universal și binefăcător, prezent mai peste tot, în mod deosebit în India și Asia de Sud-Est, ajuns sinonim al masacrului și al urii rasiale.

În 1933, punerea în scenă a semnelor distinctive și a manifestărilor noului regim încă nu își găsisese formele stabile și satisfăcătoare, în opinia călăuzitorului. Acesta caută pe cineva potrivit. Nu e doar un simplu șef de stat.

Este imposibil de înțeles în ziua de azi atracția pe care a putut-o exercita Adolf Hitler asupra mulțimilor de germani, ba chiar și de străini în anii 1920 și 1930. Toți biografii săi se izbesc de această imposibilitate. Amploarea crimelor comise face ca această atracție să nu poată fi redusă la alibiuri societale, legate de criza economică sau de contextul antisemit al vremii. Din punct de vedere existențial, personajul pare inexplicabil. Nici un tată violent, nici o tinerețe

frustrantă, încă mai puțin pretinse revelații legate de sexualitatea sau anatomia lui nu permit conexiunea cu camerele de gazare. Exterminarea evreilor din Europa a tăiat în două Istoria. Ce-a fost înainte și ce e după nu mai au nicio cale de comunicare. Albert Speer pare să o fi știut mai repede decât ceilalți sau, cel puțin, a știut mai bine decât oricine să formuleze această separare și să se folosească de ea.

Când fiica lui i-a scris pentru a-i cere să se explice, la fel cum alte milioane de copii germani și-au întreat părinții de ce l-au aclamat pe Hitler ca Führer, i-a răspuns: „Enormitatea crimei face caducă orice tentativă de justificare.”

Nici ambiția personală a lui Speer, nici vreo lipsă de recunoștință paternă, nici indiferent ce altceva nu poate deci defini complet relația instaurată între el și călăuzitorul lui.

Sigur e că tocmai întâlnește omul cel mai fotografiat din Germania și unul dintre cei mai fotografați din lume. Celebritatea ajunsese una dintre valorile fundamentale ale societăților de după 1918. În 1933, călăuzitorul este – alături de Ghandi – animalul politic cel mai mediatizat de pe planetă. Poate că, excepție făcând câțiva scriitori și cinești în exil, deloc luați în serios, numai Winston Churchill, într-un articol din 1934, a întrevăzut consecințele obsesiilor rasiale înscrise în legislația și politica unei țări foarte avansate precum Germania. Pentru mulți, acel antisemitism nu era deloc diferit de al lor sau era doar capriciul nefericit al unei ființe care nu își dorea decât reconstrucția țării sale. Comuniștii îl subestimau și își băteau joc de el, Gertrude Stein, romancieră americană, evreică și homosexuală, ar fi vrut să i se decerneze Premiul Nobel pentru pace, Charlie

Chaplin descoperea un geniu de netăgăduit prin jocul actoresc pe care-l practica. Un star:

Pe post de bun venit, călăuzitorul îi oferă tânărului arhitect o serie de demonstrații contradictorii.

Acesta din urmă iese din birou fericit și tulburat, frustrat de indiferența călăuzitorului, perplex, mândru de acceptarea desenelor, dezamăgit de a nu fi putut stabili niciun fel de contact interpersonal. Îi este imposibil să își ierarhizeze emoțiile, lucru care nu i s-a mai întâmplat vreodată. Oricum, agreabile ori dezagreabile, acestea sunt toate violente și neobișnuite. Muzica vremii sale explorează *atonalitatea*, adică absența tonalității, ierarhiei în gamă, ceea ce, pentru ascultătorii educați de-a lungul mai multor veacuri de scriere armonică, generează o stare de rău, destabilizarea urechii, lipsa de armonie, dar și fascinație și beție sonoră. În fața călăuzitorului se petrece ceva identic. O experiență amorală și *asentimentală*, în care nu mai reușești să îți pui sentimentele în ordine. Furia, frica, dragostea de ai săi, ura față de ceilalți se amestecă într-o serie de impresii cu totul primitive, arhetipuri legate de orice societate când aceasta se simte în primejdie.

Acest Führer este o creatură atonală, după cum este și una expresionistă, un personaj din pânzele și partiturile vremii sale, el care urăște expresionismul și atonalitatea, vânând pictorii, muzicienii și poeții care aparțin acestor curente. E un personaj în toată puterea cuvântului, care a dezvoltat un stil fizic imparabil, în care violența cuvintelor, duplicitatea, elocvența, ținuta îl fac să pară în același timp ridicol, inteligent, vulgar, modern, vizionar, divinator,

pacifist, liniștitor, îngrijorător... o serie de emoții și considerente extreme, conflictuale, într-o încăpățânată ambianță repetitivă, din discurs în discurs, în care combină la nesfârșit un număr restrâns de teme.

Călăuzitorul tocmai întinsese arhitectului o mână, cea mai de dorit cu putință pentru un artist, aceea a comanditarului, a unui mecena protector. Cealaltă rămăsese rece, concentrată la elementele separate ale pistolului.

4

Fără îndoială e un Walther PP. Sau versiunea mai compactă, Walther PPK. Un bestseller german. Călăuzitorul avea mai multe exemplare. În 30 aprilie 1945, și-a tras un glonț în cap probabil cu unul dintre acestea, dispărut de atunci sau poate păstrat în cine știe ce familie din fosta Uniune Sovietică. Fiindcă ei, sovieticii, soldații glorioasei Armate Roșii vor intra primii în Berlin și în faimosul Führerbunker, cel pe care obsedantele filme despre ultimele ceasuri al călăuzitorului și ale curții lui s-au străduit să le reproducă meticolos, generație după generație. Unul dintre soldații roșii trebuie că a pus mâna pe acel obiect, de acum deja o relicvă, deja cu aura patinei nesănătoase și legendare tocmai din acest motiv. O mulțime de articole tratează pe net această problemă. Alături de pornografie, nazismul generează un număr incalculabil de solicitări pe motoarele de căutare. Acolo, în abisul de articole mai mult sau mai puțin savante, internauții pasionați de Al Doilea Război Mondial

și Al Treilea Reich amintesc ipoteza aceluși Walther PPK. Se rămâne însă la nivelul presupunerilor. Detaliile lipsesc.

Or, firește, detaliile sunt importante, ducându-te cu gândul la începutul *Capitalului* lui Karl Marx: „Bogăția societăților în care domnește modul de producție capitalist se caracterizează printr-o îngrămădire de mărfuri ieșită din comun.” Lucrarea istoricului, romancierului sau poetului funcționează în același fel.

Drept care bogăția unui text în care domnește modul de scriere istoric, poetic sau romanesc se caracterizează printr-o îngrămădire de detalii ieșită din comun.

Când face planșele pentru congresul din 1933, arhitectul nu e cu adevărat preocupat de detalii și ornamente. Flamuri foarte înalte și lungi, cu svastică, asigură fundalul unei estrade și ea foarte lungă. Un vultur uriaș domnește în mijloc, cu aripile desfăcute. Lemn și țesătură, materiale în fond destul de fragile, prea puțin apte să dureze de-a lungul veacurilor.

Pentru călăuzitor, se părea că era de ajuns și că nu avea nevoie nici de precizări suplimentare legate de dispozitiv, nici să converseze cu autorul. Este adevărat, contrar aparențelor, călăuzitorul îl cunoștea pe arhitect și nu-l uitase.

5

Germania, octombrie 1932

Întâia oară când călăuzitorul îl vede pe arhitect, se întâmplă prin intermediul artei acestuia, care i se pare cu-adevărat

frumoasă. Modestă, desigur, dar promițătoare. Tocmai vizi-tează noul Cartier General al partidului, de la Berlin, în toamna lui 1932. Este o clădire de la sfârșitul secolului al XIX-lea, ti-pică acelei perioade marcate de un stil considerat pompos. Fațada e supraîncărcată de cornișe, frontoane, îngerași, frize, cariatide. Hitler consideră, pe bună dreptate, a doua jumă-tate a secolului al XIX-lea ca reprezentând un anume apo-geu al artei – pentru el artă fiind arhitectura, muzica, pictura, sculptura înainte de toate, literatura ignorând-o cu totul. Nu e Richard Wagner cel mai mare compozitor german? Nu e acesta un om tipic pentru acest secol al XIX-lea? Noțiunea de artă totală, dragă lui Wagner, nu îl lasă indiferent. Și mai e și cinematograful, după care se dă noaptea în vânt, organizând pentru el și pentru curtea lui proiecții epuizante. E un noc-tambul, rareori se culcă înainte de ora patru sau cinci și ade-sea așteaptă ivirea zorilor.

În lucrările de renovare propuse de arhitectul care înlăturase ce trebuia înlăturat – vopselurile prăfuite, covoa-rele mizerabile – pentru a recâștiga înălțimea pereților și a pune în valoare anumite ornamente păstrate – stucaturi și elemente de lemn –, distinge aptitudinea pentru monu-mental, care-l încântă pe loc. Își împărtășește anturajului entuziasmul. E posibil să se fi interesat mai serios în legătură cu biografia arhitectului, fără știrea acestuia.

În ale cărui *Memorii*, călăuzitorul pare a nu ști unele lu-cruri din viața tânărului care își ia asupra lui sarcina de a i le dezvălui pe rând, provocând maestrului mirare, tulbu-rare, ba chiar o anume încântare. Și cu siguranță e sincer amintindu-și.

Totuși, versiunea aceasta e cu greu plauzibilă. La data primei lor întrevederi, Reichsführerul SS Heinrich Himmler dezvoltase deja un excelent serviciu de informații interne. Are fișe precise despre oricine exercită ori aspiră la o funcție în partid, în stat, în mass-media, în industrie, în sistemul bancar, în științe, în arte... O birocrație puternică, dotată cu o hârțogărie spectaculoasă. Firește, Hitler nu este un birocrat. Citește foarte rar dosarele, indiferent care ar fi acestea. I se prezintă însă rapoarte verbale. Nu este imposibil să fi discutat cu vreun ofițer SS despre acel tânăr înalt, subțire și arhitect.

Ceea ce i-ar contura mai credibil atitudinea din primele luni. S-ar zice că e mereu cu un pas înainte în relația lor, un amestec de cald și rece, o uimire flatantă mai ales în fața lucrurilor pe care celălalt i le comunică despre existența sa.

Cu indicațiile lor factuale, fișele de informații seamănă uneori cu paginile din dicționar sau de pe Wikipedia, iar în roman pot fi deformate, propunând apropieri care în altă parte ar fi considerate prea puțin științifice.

6

Prin 1932, călăuzitorul îl ascultă, la el în birou, pe un ofițer SS.

Albert Speer este cetățean german cu rădăcini ariene. Până în prezent, nicio picătură de sânge evreiesc nu a fost detectată în arborele lui genealogic. S-a născut în 19 martie 1905 la Mannheim, în vestul țării. Nu provine din vreo familie extrem de bogată și de influentă a Germaniei, dar nici din neantul social, ca Führerul – *ofițerul SS nu face această observație, sau poate că da, însă doar în sine, pe tonul unui*

monolog interior, al unui flux al conștiinței pe care unele romane de avangardă din vremea lui încearcă să îl reproducă, e fără îndoială absolvent de studii superioare, doctor în drept sau în medicină, mulți ofițeri SS din serviciul de informații sunt așa și aparțin burgheziei relaxate material, dar ruinate de criza din 1929, au reflexe de clasă și un oportunism carierist care va dispărea la tinerii ofițeri SS modelați încă din copilărie de nazism, total fanatici, absolut incapabili de vreo ironie, fie și mută, față de Führerul lor.

Tatăl lui e arhitect. Bunicul era și el arhitect. Aparține mării burghezii. Din 1918, s-au stabilit definitiv la Heidelberg, în fosta lor locuință secundară. Au servitori și mașini. Vecinii nu le-au declarat niciodată nimic care să le fi putut aduce de servicii. Au imobile care le generează venituri substanțiale. Albert Speer ar putea trăi fără să muncească. Ai zice că e un vâstar din vreun roman al lui Thomas Mann – *ofițerul SS nu face nici această observație, Thomas Mann nu este un simpatizant al nazismului, și totuși acest Albert Speer este un personaj tipic din Casa Buddenbrook, cu o diferență notabilă, totuși: nu e un decadent, ca ultimul moștenitor din romanul lui Mann. E sănătos tun, înalt, zvelt, rece și distant, deși prietenos, conform camarazilor lui, descriere identică aceleia pe care o oferea recent călăuzitorul într-un discurs privitor la germanul viitorului, care, după părerea lui, „trebuie să fie zvelt, agil, rapid ca un ogar, rezistent ca pielea tăbăcită și tare ca oțelul Krupp”.* Practică sau a practicat canotajul, rugbiul, schiul, alpinismul, drumețiile – *Wanderweg*, cărarea pentru drumeții, această figură topologică și lingvistică specifică Germaniei. Știe deci pe de rost marea Germanie romantică a pădurilor și a piscurilor, o cunoaște cu inima și cu picioarele. E înalt. E zvelt. Se-mbracă bine. Îi vine turnat costumul la două rânduri.

Are mâini de artist. E cu-adevărat dotat pentru matematică. Matematician și-ar fi dorit să ajungă. Dar a devenit arhitect pentru a-și asculta tatăl. Nu-i pare rău c-a făcut-o. Așa a fost format, să asculte de figurile tutelare, paterne. Femeile nu au cine știe ce importanță în viața lui. Este genul de bărbat care nu constituie un pericol pentru femei, fiindcă acestea nu au cine știe ce importanță în viața lui. A cunoscut o fată, Margarete – diminutivul: Margret – pe când avea șaptesprezece ani – o nemțoaică de proveniență ariană și de aceeași vârstă cu el. S-a căsătorit cu ea în 28 august 1928. Nu i se cunoaște intenția vreunui adulter. Nu aleargă după fuste – *la fel ca dumneavoastră, mein Führer, care sunteți un monogam aproape anormal, dacă stai și te uiți la cantitatea de scrisori de dragoste trimise de surorile, de fetele, de mamele și de iubitele noastre, și care vă fac să dați de fiecare dată același răspuns, când e s-o faceți: Sunt căsătorit cu Germania.* Ține cursuri la Universitatea tehnică din Berlin, unde a studiat arhitectura sub conducerea unui anume Heinrich Tessenow. Căruia i-a devenit asistent. A intrat în NSDAP¹ în 1 martie 1931, iar numărul carnetului lui de membru este 474481. De remarcat că și mama lui e membră NSDAP. Călăuzitorul și-a venerat întotdeauna mama.

7

Ofițerul SS îi face rezumatul unei alte fișe. Aceasta se referă la Heinrich Tessenow. Călăuzitorul vrea să știe mai exact cine e arhitectul pentru care lucrează tânărul zvelt

¹ NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) – Partidul Național-Socialist Muncitoresc German, cunoscut și ca Partidul Nazist (n. red.).

și înalt. E un cetățean german cu rădăcini ariene. E bătrân. E născut la Rostock în 7 aprilie 1876. Aparține vechii Germanii, iar călăuzitorul urăște vechea Germanie. În arhitectură, Tessenow e un modernist. Apără sticla, betonul, liniile scheletice ale modernismului. Călăuzitorul urăște betonul, sticla, liniile scheletice ale acestor clădiri moarte înainte de a fi trăit. Tânărul arhitect s-a asociat cu acel om, acel bătrân german tipic pentru o Germanie pe care călăuzitorul o va distruge pentru totdeauna. Dar nu e important. Acest Tessenow nu e nici evreu, nici comunist. E un indiferent, asta-i tot. Firește, gusturile lui sunt jidănite. Firește, niște studenți naziști au făcut scandal la cursuri din cauza concepțiilor lui cam prea internaționaliste, pe bază de beton și sticlă. Însă în fața protestelor altor studenți, partidul îi trimisese o scrisoare tip, asigurându-l de stima lui.

În lunile care au urmat, călăuzitorul a supravegheat parcursul tânărului arhitect. Fiindcă și el are un călăuzitor într-ale arhitecturii. Care se numește Paul Troost. E münchenez, iar călăuzitorul adoră Münchenul. S-au cunoscut în 1929. E un bătrân german de proveniență ariană, născut în 1878, foarte înalt, foarte puternic, un bătrân profesor care încarnează Germania dintotdeauna, Germania neoclasică, Germania greco-romană, Germania un pic latină, deloc germanică, fără nimic gotic ori wagnerian, dar călăuzitorul nu se împiedică în contradicții, chiar dacă îl venerază pe Wagner și i-a reprodus cu meticulozitate câteva catedrale gotice în picturile din tinerețe. Sunt multe coloane la Troost și nici vorbă de ornamente, totul e neted, unghiular, masiv, fără cupole, frize ori curbe elocvente. Dar nu a fost mereu